Overbevolking en klimaatverandering: een overzicht

Waarom het beperken van de bevolkingsomvang een belangrijk onderdeel is van de strijd tegen de klimaatverandering

De enorme bevolkingstoename in de laatste eeuw heeft in combinatie met de welvaartstoename geleid tot het overschrijden van almaar meer aardse grenzen. Ook vandaag nog neemt het aantal mensen op aarde dagelijks toe met 190.000, dat zijn er 8000 per uur. Ondertussen zijn we met meer dan 8,2 miljard mensen waarvan een groot deel nog in armoede leeft en dus nog nood heeft aan (en recht heeft op) meer consumptie. Dit heeft enorme gevolgen voor de aarde. De klimaatverandering door het gebruik van fossiele brandstoffen is daar één van. In wetenschappelijke kringen hanteert men voor dit principe de formule I = P x A x T, wat wil zeggen dat de impact 'I' een product is van de bevolkingsgrootte 'P', de consumptie per capita 'A' en de technologiefactor 'T' (die zegt hoe duurzaam de gebruikte technologie is).

Klimaatactivisme beperkt zich doorgaans tot het verbeteren van de technologie (T-factor) en het wijzigen van het consumptiepatroon (A-factor), terwijl het beïnvloeden van de bevolkingsomvang (P-factor) als irrelevant wordt beschouwd. Nochtans blijkt uit de formule dat de 3 factoren (P, A en T) van gelijkwaardig belang zijn om de impact 'I' te beïnvloeden. Gezien de ecologische noodsituatie is het onverantwoord om te weigeren om één van de factoren (de P-factor) als een factor te zien waarop we geen impact (mogen) hebben.

Typische argumenten die gebruikt worden om de irrelevantie van de bevolkingsomvang te verdedigen zijn:

- De CO_2-uitstoot is zeer ongelijk verdeeld. De rijkste 10% is verantwoordelijk voor 50% van de uitstoot. Hieruit leidt men af dat een toename van de niet-rijke bevolking geen probleem vormt.
- De CO_2-uitstoot moet zeer snel dalen. Het effect van een beleid dat gericht is op het verminderen van de bevolkingsomvang komt te laat om de opwarming tegen te kunnen gaan.
- Het effect van bevolkingsgroei op de CO_2 uitstoot is klein in vergelijking met het effect van de consumptietoename per hoofd.
- Rijke landen zijn niet duurzaam omdat ze teveel consumeren
- De bevolking neemt niet toe omdat er te veel kinderen worden geboren, maar omdat we langer leven.
- Op individueel vlak zijn gedragswijzigingen belangrijker dan de gezinsgrootte
- Lokale bevolkingstoename door immigratie heeft geen effect op de mondiale CO_2 uitstoot
- De hoge uitstoot van België in vergelijking met een voorbeeldland zoals Zweden is het gevolg van een tekort aan ambitie (en heeft dus niets te maken met factoren zoals verschillen bevolkingsdichtheid)
- Een bevolkingsbeperkend beleid is in strijd met de mensenrechten
- Wie overbevolking aanwijst als belangrijke oorzaak van de klimaatverandering doet dat enkel om de verantwoordelijkheid voor de klimaatverandering op de arme landen af te wentelen

In deze paper zullen we op basis van open publicaties nagaan in hoever deze argumenten juist zijn. Het besluit zal zijn dat ze grotendeels onjuist zijn, en dat een beleid dat gericht is op bevolkingsbeperking wel degelijk een belangrijke rol speelt in de beperking van de opwarming en de gevolgen daarvan.

Wordt de CO_2-uitstoot veroorzaakt door de rijken?

Dat wie een hoger inkomen heeft meer kan consumeren en zo meer CO_2 uitstoot is een plausibele stelling, maar het is de vraag wat dit betekent voor het klimaatbeleid in België. In een model waarbij men de

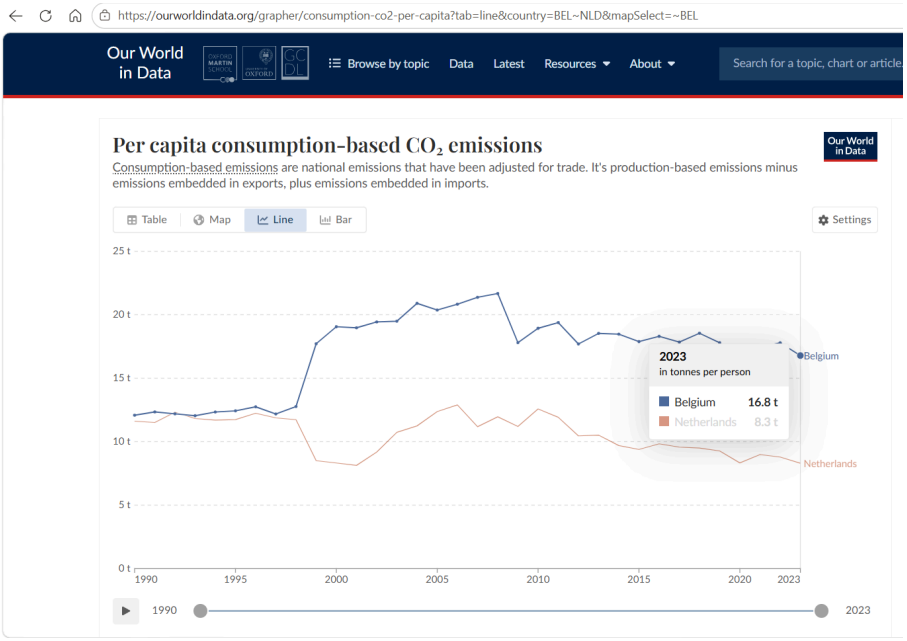
CO_2-uitstoot proportioneel met de rijkdom verdeeld, is in ons land de rijkste 10% verantwoordelijk voor 25 % van de CO_2-uitstoot. https://emissions-inequality.org/national/. Als deze rijkste 10% haar uitstoot zou verminderen tot het gemiddelde van de bevolking en dus 10% in plaats van 25% zou uitstoten, zouden we 15% CO_2 besparen. De andere 85% zal moeten uitgespaard worden door de 'niet-rijke' Belgen. Het terugdringen van de uitstoot van de rijkste 10% heeft dus relatief weinig effect op de totale uitstoot in België. De hoge uitstoot van de rijksten wordt bovendien grotendeels verklaard door hun 'fossiele investeringen', dit zijn bedrijfsactiviteiten die CO_2 uitstoten die tot het saldo van de eigenaars wordt gerekend, terwijl men die CO_2 -uitstoot net zowel op rekening van de consumenten zou kunnen zetten. De doorsnee consument kiest immers voor de goedkopere producten, ook als die meer milieubelastend zijn.

Bovendien is de doorsnee Belg in vergelijking met het wereldgemiddelde relatief rijk. In https://oxfambelgie.be/sites/default/files/2024-06/OXFAM-Klimaatongelijkheden%20in%20Belgi%C3%AB.pdf vinden we dat de 6% armste Belgen behoren tot de 66% armste wereldbewoners. Dit betekent dat 94% van de Belgen behoort tot de 34% rijkste wereldbewoners. De uitstoot per hoofd ligt inderdaad hoog. Zelfs de 50% Belgen met de laagste inkomens hebben met 10.7 tCO_2 per capita een uitstoot die nog 19x groter is dan die van de gemiddelde Indiër (0.56 tCO_2/cap).

De cijfers uit de vorige paragraaf zijn de emissies gebaseerd op de consumptie van goederen en diensten, met directe huishoudelijke emissies (privé autorijden, verwarming…) en indirecte emissies afkomstig van productie, transport en afvalverwerking van consumptiegoederen. De berekening houdt rekening met de CO_2-uitstoot als gevolg van ingevoerde en uitgevoerde goederen. De netto uitstoot is gelijk aan de CO_2-uitstoot geproduceerd in een land (vb. de brandstof-uitstoot van een auto) plus de geïmporteerde emissies (vb. de uitstoot voor de productie van een ingevoerde auto), met aftrekking van geëxporteerde emissies (vb. de uitstoot voor de productie van een auto die in België gemaakt is maar wordt uitgevoerd). Dit verschilt van de territoriale uitstoot, die geen rekening houdt met de geïmporteerde en geëxporteerde emissies. De territoriale CO_2 uitstoot van België bedraagt 6.528 tCO_2/cap (Belgium - Countries & Regions - IEA), maar de consumptie-gebaseerde uitstoot bedraagt 16.8 t/cap (in 2023). Het verschil met de consumptie-gebaseerde emissie is opmerkelijk groot. In Nederland is de territoriale emissie met 6.266 tCO_2/cap vergelijkbaar met de Belgische uitstoot, maar de consumptie-gebaseerde uitstoot is er met 8.3 tCO_2/cap amper groter dan de territoriale emissie. (The Netherlands - Countries & Regions - IEA ; https://ourworldindata.org/grapher/consumption-co2-per-capita)

Waarom de consumptie-gebaseerde uitstoot in België zoveel hoger ligt, is onduidelijk. Het heeft waarschijnlijk weinig te maken met een ander consumptiegedrag van Belgen en Nederlanders. Zoals blijkt uit een VRT-check, is de onzekerheid over de berekende consumptie-gebaseerde uitstoot groot. (https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/06/28/oxfam-uitstoot-c02-belgie/)

Volgens onderstaande grafiek van de website https://ourworldindata.org was de uitstoot van België identiek aan die van Nederland tot 1998. In 1998 is de uitstoot van België plots verdubbeld en die van Nederland sterk gedaald. Dit wijst op een ingrijpende verandering van de berekeningsmethode.

[Per capita consumption-based CO_2 emissions]

Aangezien het resultaat dus blijkbaar sterk afhangt van de berekeningswijze, moet men zich afvragen in welke mate de cijfers voor België beantwoorden aan een fysische realiteit. Als de werkelijke totale uitstoot lager ligt, is ook de uitstoot per inkomenscategorie overschat.

Aangezien de consumptie-gebaseerde uitstoot een meer volledige schatting geeft, zou deze in principe de basis moeten vormen van het nationale klimaatbeleid. Maar als we niet weten welke de precieze oorzaken zijn van de hoge consumptie-gebaseerde uitstoot, is een allesomvattend klimaatbeleid moeilijk. In de praktijk richt het beleid zich vooral op het terugdringen van de territoriale uitstoot, waarop men ook het meeste invloed heeft.

Besluit: Op wereldschaal is het effect van de ongelijkheid op de CO_2-uitstoot belangrijk, maar binnen België is het verwijzen naar de ongelijkheid misleidend. Omwille van de hoge uitstoot van alle Belgen (niet alleen de rijken), heeft de hoge bevolkingsdichtheid een grote impact op de CO_2-uitstoot van België. De stelling dat de hoge uitstoot van België te wijten is aan de rijken, klopt niet.

Een daling van de bevolkingsdichtheid is op korte termijn niet te verwachten. Bij gelijkblijvend beleid verwacht STATBEL tegen 2080 nog een bevolkingstoename met 11%, dit zijn 1.3 miljoen bijkomende consumenten. (https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/bevolkingsvooruitzichten) Dit impliceert een verdere relatieve toename van de CO_2 uitstoot. Hoe groot de impact daarvan zal zijn op de totale gecumuleerde CO_2-uitstoot, zal afhangen van de snelheid waarmee we de uitstoot per capita kunnen terugdringen. De binnenlandse (territoriale) uitstoot per capita is sinds 2000 met 41% afgenomen (de totale uitstoot is gedaald met 33%, alhoewel de bevolking met 1.6 miljoen Belgen is toegenomen), maar de consumptie-gebaseerde CO_2-uitstoot per capita is min of meer onveranderd gebleven. De uitgespaarde binnenlandse CO_2-uitstoot is gewoon naar het buitenland verschoven. Dit illustreert dat een beleid dat zich enkel op een vermindering van de territoriale uitstoot richt, contraproductief kan zijn. In Nederland is de consumptie-gebaseerde uitstoot per capita meer afgenomen, maar ook minder dan de territoriale uitstoot per capita. De zeer hoge uitstoot per capita van Nederland in 1990 heeft mogelijk te maken met de gaswinning destijds.

Cijfers voor België (https://emissions-inequality.org/national/):

Emissions Summary by National Income Groups

	1990 Emissions				2015 Emissions				2022 Emissions				Growth between 1990-2022	
Income Groups	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	MtCO2	%
Top 0.1%	1%	2.22	222.26	374.51	1%	2.74	243.25	459.86	1%	2.73	233.53	501.40	0.00	0.0%
Next 0.9%	4%	6.75	75.30	149.80	4%	8.33	82.11	189.69	4%	8.14	77.46	213.10	0.00	0.0%
Next 9%	20%	30.30	33.78	69.91	18%	37.86	37.31	89.67	19%	38.38	36.50	104.04	0.01	21.2%
Middle 40%	44%	67.78	17.00	34.95	45%	93.37	20.70	50.01	45%	90.32	19.33	52.65	0.02	42.4%
Bottom 50%	31%	47.90	9.61	14.98	32%	65.50	11.62	22.99	31%	62.51	10.70	26.32	0.01	21.2%

Cijfers voor Nederland:

Emissions Summary by National Income Groups

	1990 Emissions				2015 Emissions				2022 Emissions				Growth between 1990-2022	
Income Groups	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	%	absolute (MtCO2)	tCO2/cap	$1000 /cap	MtCO2	%
Top 0.1%	1%	1.46	97.33	215.51	1%	2.02	119.13	504.20	1%	1.88	105.99	570.13	0.00	0.0%
Next 0.9%	3%	6.14	45.66	116.38	4%	6.68	43.79	214.28	4%	6.24	39.19	235.18	0.00	0.0%
Next 9%	16%	32.12	23.87	61.64	18%	30.85	20.23	99.58	18%	28.92	18.15	113.31	-0.00	0.0%
Middle 40%	43%	86.79	14.51	38.36	43%	73.07	10.78	53.57	44%	69.13	9.76	60.58	-0.02	45.1%
Bottom 50%	37%	75.55	10.11	21.98	33%	55.59	6.56	28.36	33%	51.50	5.82	29.93	-0.02	45.1%

Komt het effect van een bevolkingsbeperkend beleid te laat om de opwarming tegen te gaan ? Hoe realistisch is een snelle daling van de CO_2-uitstoot?

We slagen er dus blijkbaar niet in om door binnenlandse technologische aanpassingen (meer hernieuwbare energie, betere isolatie…) de totale CO_2 uitstoot per hoofd (per consument) voldoende snel te verminderen, onder andere omdat een deel van onze consumptie-gebaseerde uitstoot ingevoerd wordt uit het buitenland, waarop we weinig vat hebben. Bovendien wordt de daling van de totale uitstoot sterk afgeremd door de toename van de bevolking. Er zijn uiteindelijk maar twee instrumenten om de ingevoerde uitstoot te verminderen: de consumptie per hoofd zo veel mogelijk beperken, maar ook het aantal consumenten - dus de bevolkingsgrootte - zoveel mogelijk beperken.

Omdat demografische veranderingen relatief langzaam gaan, heeft een vermindering van de consumptie theoretisch het grootste potentieel voor een snelle vermindering. Dit wordt soms voorgesteld als de enige weg, ingebed in een systeemverandering. Men ziet een draagvlak voor zulk beleid in de peilingen. Volgens een Europese bevraging begin 2025 ziet maar liefst 85% van de Europeanen klimaatverandering als een ernstig of zeer ernstig probleem. Een even groot percentage vindt dat klimaat een beleidsprioriteit zou moeten zijn. 88% verwacht actie van nationale en Europese overheden, en 67% vindt dat hun nationale overheid hierin tekortschiet. De cijfers voor België zijn zeer gelijkaardig. Dit betekent echter niet dat er grote steun bestaat voor maatregelen die pijn doen. Een lezenswaardig artikel hierover is verschenen op de website van Sampol (https://sampol.be/2025/12/iedereen-wil-klimaatactie-tot-het-iets-kost). Een opgelegde drastische beperking van de consumptie zal hoe dan ook worden aangevoeld als een verarming en op grote weerstand stuiten, niet in het minst van vakbondszijde, voor wie de strijd voor ‘meer koopkracht’ (= meer consumptie) de bestaansreden is. Een beleid dat hiernaar streeft, zal onverbiddelijk worden afgestraft door de kiezer. Ook dat is een realiteit, even werkelijk als de klimaatverandering. Het erkennen van die sociologische realiteit is geen ‘klimaatontkenning’, maar een vorm van cognitieve dissonantie.
Er zijn de voorbije jaren studies uitgevoerd met mogelijke scenario’s voor de overgang naar een klimaatneutrale economie. Een zeer ambitieus scenario vinden we terug in *A net-zero Greenhouse Gas Emissions Belgium 2050* (https://climat.be/2050-en/scenario-analysis). We verwijzen hier verder naar als het ‘net-zero rapport’. Hierin wordt per sector beschreven wat zou moeten gebeuren om tegen 2050 in

België een netto nul-uitstoot te bereiken. Het rapport wordt soms aangehaald als bewijs voor de haalbaarheid van een nul-uitstoot tegen 2050, maar wie het rapport grondig bekijkt, ziet dat het vooral weinig realistisch is. We vergelijken het rapport met een studie van de hoogspanningsnetbeheerder Elia (https://issuu.com/eliagroup/docs/20240924_belgianelectricitysystemblueprint2035-205?fr=sYTY2Zjc4MTAxOTI) en een studie van Energyville. (https://perspective2050.energyville.be/results/main-edition-2025).

Alhoewel het net zero rapport een zeer ambitieus plan is, zou de industrie uiteindelijk onvermijdelijk nog steeds een pak CO_2 blijven uitstoten. Een netto nul-uitstoot is enkel mogelijk door die CO_2 op te vangen via (Bio energy) Carbon Capture and Storage, iets wat critici een technologische fantasie noemen.

Het plan voorziet dat de elektriciteitsbehoefte slechts met 25% tot maximaal 90% zou toenemen, terwijl de hoogspanningsnetbeheerder Elia uitgaat van een stijging met 95 tot 130%. Een mindere toename tot maximaal 90% is enkel mogelijk door drastische gedragswijzigingen (zie verder), iets wat in de Elia-studie niet wordt verondersteld, wellicht omdat men het niet realistisch vindt.

Het plan gaat uit van een bevolkingsstijging t.o.v. 2015 met 10 % tegen 2050, dit is omgerekend een stijging tot 12.4 miljoen Belgen. Volgens de recente vooruitzichten van Statbel zullen er in 2080 bij gelijkblijvend bevolkingsbeleid 13.1 miljoen Belgen zijn. Voor de 700.000 Belgen die er na 2050 bijkomen zal er op basis van dit plan geen energie meer zijn, tenzij fossiele energie. Ook de blauwdruk van Elia gaat maar tot 2050, alsof de bevolking daarna niet meer groeit.

Het plan besteedt ook aandacht aan consumptievermindering. Op dit vlak verschilt het plan van de hogervermelde Elia-studie en van het meer recente plan van Vito en Energyville. De (nog steeds onvoldoende) CO_2 reductie kan volgens het net-zero rapport enkel gerealiseerd worden via ‘radicale verandering in sociale organisatie en gedragspatronen’. Zo zullen we minder calorieën tot ons moeten nemen (vooral minder vlees eten), we moeten kleiner gaan wonen, minder rijden en autodelen, de airco mag niet te veel gebruikt worden, consumptiegoederen moeten langer gebruikt worden, enzovoort. Daarnaast moet onder andere het tempo van de woningrenovatie moet een factor 3 versnellen en moeten we overgaan naar biolandbouw zonder kunstmeststoffen (wat meer teeltoppervlakte vereist, waardoor het effect van het uitgespaarde oppervlak door verminderde vleesconsumptie deels wordt teniet gedaan).

Omdat de burger zijn gedrag niet spontaan zal aanpassen (zijn consumptie niet spontaan zal verminderen), zal de omschakeling naar een klimaatneutrale economie onvermijdelijk via verhoogde belastingen of verlaagde subsidies moeten worden versneld. Men hoeft echter bij de bevolking weinig steun te verwachten voor zulke maatregelen: de nadelen ondervindt men immers onmiddellijk, de positieve gevolgen komen met vertraging.

Het net-zero rapport bespreekt ook de kosten van het klimaatbeleid. Een aspect waarmee geen rekening wordt gehouden, is de stijging van de kosten door de stijgende vraag die een gevolg is van de versnelling van de Europese klimaatambities. Een veelzeggend voorbeeld is het energie-eiland voor de Belgische kust, dat initieel begroot was op 2 miljard, maar uiteindelijk 7 miljard zou kosten.
(https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/10/24/kosten-energie-eiland-swingen-uit-de-pan-creg-moet-ingrijpen/
)
Om dezelfde reden zou (als illustratie) ook een verplichte versnelling van de woningrenovatie met factor 3 zeer waarschijnlijk de marktprijzen voor renovaties sterk verhogen. Nu al heeft bijna driekwart van de bouwbedrijven een personeelstekort. Er zijn duizenden niet-ingevulde vacatures. In die omstandigheden is een plan om de renovatiesnelheid sterk te verhogen een lege doos. Meer algemeen dreigt een ambitieus klimaatplan dat met de marktwerking geen rekening houdt te resulteren in een grote stijging van de investeringskosten voor relatief weinig resultaat. De renovatie zal bovendien des te langzamer gaan en des te duurder zijn door de voorziene sterke bevolkingstoename. Tegen 2080 zouden er in Vlaanderen bijna een miljoen nieuwe wooneenheden moeten bijgebouwd worden, grotendeels om de bevolkingstoename op te

vangen. Als de middelen die hiervoor nodig zijn, zouden kunnen gebruikt worden om het bestaande woningpark te renoveren, zouden we veel sneller de klimaatdoelen bereiken.

Inzake de kosten van het klimaatbeleid wordt dikwijls gesteld dat niets doen altijd meer zal kosten dan investeren in een doortastend klimaatbeleid, omdat de gevolgen van de opwarming meer zullen kosten. Dat klopt op mondiaal niveau, maar niet op het niveau van elk land apart. De impact van de Belgische uitstoot op het klimaat is zodanig klein, dat zelfs als België morgen zijn uitstoot tot nul herleid, de opwarming gewoon zal doorgaan als de andere landen zich onvoldoende inspannen. In dat geval betalen we tweemaal de rekening: een eerste keer voor de investeringen om de opwarming te voorkomen, en een tweede keer voor de gevolgen omdat de opwarming toch onverminderd verdergaat. Het is dus een onjuist argument. Klimaatinvesteringen gericht op mitigatie zijn in wezen dikwijls een kwestie van solidariteit, waarbij het onzeker is of die solidariteit voldoende zal opleveren. Dit geldt des te meer op het individuele niveau. Vandaar ook de hoger vermelde moeilijkheid om de burger te overhalen om pijnlijke aanpassingen te aanvaarden.

Wie nadrukkelijk met het klimaat begaan is, heeft bovenstaande aanpassingen – inclusief een vrijwillige consumptiebeperking - vandaag al in zijn gedrag opgenomen, maar het zal maatschappelijk en politiek zeer moeilijk zijn om de grote massa mee te krijgen. Een bijkomende onzekere factor in deze is de evolutie van de samenstelling van de bevolking. De milieubeweging staat vooral sterk bij de hoger geschoolde autochtone middenklasse. Men vindt er weinig 'nieuwe Belgen'. De maatschappelijke impact van de milieubeweging zal in grote mate afhangen van het al dan niet motiveren van deze nieuwe Belgen voor een klimaatbeleid dat op korte termijn vooral nadelen heeft. Door de soms sterk verschillende cultuur is dat niet evident. Denken we maar aan de gewelddadige protesten tegen de mobiliteitsplannen in het Brusselse Gewest.

Wat alle rapporten gemeen hebben, is dat ze enkel oplijsten welke maatregelen er zouden moeten genomen worden om klimaatneutraal te worden volgens bepaalde scenario's. Dit zegt weinig over de praktische haalbaarheid. Omwille van hoger vermelde redenen zijn er (jammer genoeg) in alle objectiviteit goede redenen om ernstig rekening te houden met het scenario dat de CO_2 reductie door technologische en gedragsaanpassingen langzamer zal verlopen dan nodig om tegen 2050 klimaatneutraal te zijn. De EU heeft zich tot doel gesteld om de emissie van broeikasgassen tegen 2030 met 55% te verminderen ten opzichte van 1990, en het ziet ernaar uit dat dit min of meer gehaald zal worden. Maar de daaropvolgende mijlpalen, een reductie met 90% tegen 2040 en klimaatneutraliteit tegen 2050, lijken niet direct binnen handbereik te liggen.

Het versneld verminderen van de bevolkingstoename zou de klimaatneutraliteit veel haalbaarder maken. In Global demographic trends and future carbon emissions | PNAS wordt gesteld dat dit zou kunnen zorgen voor 16–29% van de emissiereducties die nodig zijn tegen 2050. De stelling dat het effect van een bevolkingsbeperkend beleid te laat komt, klopt niet.

Het effect van een bevolkingsbeperkend beleid komt weliswaar met een zekere vertraging. Zo wordt het ook beschouwd in het Drawdown Project. (https://drawdown.org/insights/linking-reproductive-rights-and-climate-solutions) De oorspronkelijke uitgave in dit overzicht van te nemen maatregelen om de opwarming tegen te gaan dateert uit 2017. Daarin stonden 'Educating Girls' en 'Family Planning' op de 6e en 7e plaats van de prioriteitenlijst, maar samen goed voor een eerste plaats met een beperking van de CO_2-uitstoot met 119 Gt. In de nieuwe uitgave van 2020 is het belang ervan verminderd, maar de berekeningen gaan slechts tot 2050, terwijl het effect van een verminderde bevolkingsgroei na 2050 sterker doorweegt. Daardoor kan het afwijzen van een bevolkingsbeperkende politiek ertoe leiden dat de vooruitgang die gemaakt wordt voor 2050 teniet wordt gedaan door de effecten van de bevolkingsgroei na 2050. (https://overpopulation-project.com/drawdown-a-review-of-the-review/)

Bevolkingsgroeibeperking is immers een mechanisme dat zichzelf cumulatief over de generaties heen versterkt. Wie een kind maakt, zet een kettingreactie voort die generatie na generatie opnieuw voor kinderen zorgt die ook milieulast veroorzaken. Elke CO_2 molecule die we in de lucht brengen zal nog vele decennia of zelfs eeuwen tot opwarming leiden. Het is daarom kortzichtig om het klimaatbeleid enkel te richten op de snelle reductie die nodig is in het eerste decennium. Een vermindering van de bevolking zal op middellange termijn vooral effect hebben op de uitstoot in de rijke landen, maar het effect zal op langere termijn ook in de armere landen belangrijk zijn.

Om die reden kunnen we ons niet veroorloven om de bevolkingsgrootte als factor te beschouwen waarop we geen invloed (mogen) hebben via het Belgische overheidsbeleid, ook al is de bijdrage daarvan op korte termijn eveneens beperkt. Als we minstens al de bevolkingsstijging in België tot de 12.4 miljoen uit het net-zero rapport zouden kunnen beperken, zouden we al een flink stuk opschieten.

Is de CO_2-uitstoot van arme landen zo klein dat ze geen probleem vormt?

Op grotere schaal is het beperken van de bevolkingsstijging op mondiaal niveau van groot belang. Dit brengt ons op het thema 'uitstoot in de armere landen'. Uiteraard is de uitstoot per capita in de rijke landen groter dan in de armere landen, maar dit betekent niet dat rijke landen per definitie niet-duurzaam zijn en arme landen duurzaam zijn.

Voor deze analyse gaan we uit van het begrip 'ecobalans' zoals beschreven door Tamburino en Bravo (https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.107973). Veel armere landen hebben (net zoals rijke landen) een te grote ecologische voetafdruk (negatieve ecobalans EB) omdat het effect van de lage consumptie per capita teniet wordt gedaan door een te hoge bevolkingsdichtheid, rekening houdend met de biocapaciteit van het land, die (uitgedrukt in global ha – gha) het ecologische absorptievermogen van een land uitdrukt. Dit is het geval voor alle landen uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten, Pakistan, Indië, Zuid-Afrika en nog een aantal andere landen, oranje gekleurd in onderstaande wereldkaart. Daarentegen hebben de rijke Scandinavische landen en Canada een positieve ecobalans, omdat hun bevolkingsdichtheid heel laag is, wat maakt dat het effect van de hoge individuele voetafdruk wordt tenietgedaan door een lage populatiebiodensiteit. Men stelt dikwijls dat – als alle wereldbewoners evenveel zouden consumeren als de Zweden – we meerdere aardes nodig zouden hebben. Als we rekening houden met de biodensiteit kunnen we het echter omkeren: als alle landen zo rijk en dunbevolkt zouden zijn als Zweden, zou één aarde volstaan, maar als alle landen zo arm en dichtbevolkt zouden zijn als Indië, hadden we meerdere aardes nodig.

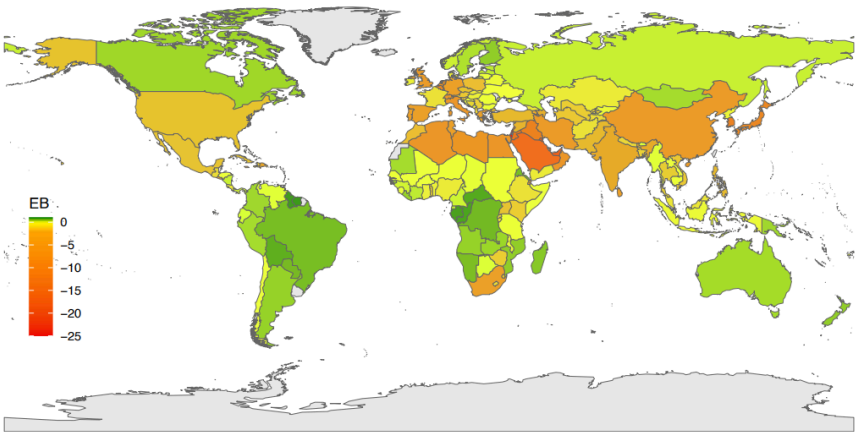

Fig. 3. Eco-balance of world countries. Countries with surface <10,000 km^2 were excluded from the analysis. A negative eco-balance means that the country is ecologically unsustainable (countries in yellow, orange or red in the map). (For interpretation of the references to color in this figure legend, the reader is referred to the web version of this article.)

Als we uitgaan van het principe dat elk land moet trachten de eigen ecobalans positief te houden, zit er voor een land zoals Indië (497 inwoners per km²) weinig anders op dan het verminderen van de bevolkingsgrootte, tenzij men mirakels verwacht van de technologie. De totale vruchtbaarheid in Indië is ondertussen gelukkig onder het vervangingsniveau gedaald, weliswaar met grote regionale verschillen. Dit maakt dat in de regio's met lage vruchtbaarheid politici mogelijk campagnes zullen opstarten om het aantal kinderen terug te verhogen. Daarmee zou de ecobalans van Indië langer negatief blijven en de ecologische schade groter worden. De biocapaciteit in bovenstaande benadering wordt in de eerste plaats bepaald door de CO_2 absorptiecapaciteit van een land, en is dus rechtstreeks gerelateerd aan de opwarming, maar men zou de oefening net zowel voor de andere planetaire grenzen kunnen maken. Het resultaat zou zeer waarschijnlijk vergelijkbaar zijn.

Uiteraard hebben dichtbevolkte en welvarende landen zoals België een zeer negatieve ecobalans. Door de hoge populatie-biodensiteit is het moeilijk om de ecobalans van België positief te krijgen enkel door de voetafdruk per capita te verlagen, zeker als de bevolkingsdichtheid nog verder stijgt. Omwille van de hoge welvaart is het overbevolkingsprobleem in België veel groter dan in Indië, alhoewel beide een vergelijkbare bevolkingsdichtheid hebben.

Is de groei van de consumptie per hoofd veel belangrijker dan de bevolkingsgroei ?

Op basis van de cijfers over de groei van de bevolking en de consumptie concludeert men soms dat de bevolkingsgroei veel minder belangrijk is dan de stijging van de consumptie. De groei van de bevolking zou verantwoordelijk zijn voor minder dan een derde van de stijging van de consumptie, en dus van de impact op het klimaat en het verbruik van grondstoffen.
Dit zou betekenen dat de bevolkingstoename verantwoordelijk is voor ongeveer een derde van de toename van de CO_2 uitstoot. Dit is eerst en vooral alles behalve verwaarloosbaar, maar in werkelijkheid is het bevolkingseffect nog veel groter. De hierboven vermelde redenering houdt immers geen rekening met de verbetering van de technologie, die maakt dat de CO_2 uitstoot per eenheid consumptie (vb. het BBP) daalt met de tijd. De gemiddelde mondiale CO_2 uitstoot per hoofd is sinds 1970 ongeveer constant gebleven, alhoewel de consumptie is verdrievoudigd. Het effect van de toegenomen welvaart is dus grotendeels geneutraliseerd door de verbeterde technologie. Als de totale CO_2 uitstoot sindsdien toch sterk is gestegen is vooral te wijten aan de bevolkingstoename. Deze zou verantwoordelijk zijn voor 64% van de toename van de CO_2 uitstoot in de laatste decennia, en dus een groter effect hebben dan de toegenomen consumptie per hoofd.
Bevolkingsgroei is de hoofdverantwoordelijke voor toegenomen CO_2-uitstoot - Overbevolking
An Analysis of Three Decades of Increasing Carbon Emissions: The Weight of the P Factor

Een versnelde vermindering van de bevolkingstoename sinds 1970 had de opwarming sterk kunnen verminderen. Alhoewel de mondiale bevolkingsgroei in 2026 procentueel veel lager ligt dan in 1970 (0.85% tegenover 2.08%) is de jaarlijkse bevolkingstoename met ongeveer 70 miljoen mensen nog bijna even groot. Het effect op de CO_2-uitstoot is dus nog steeds belangrijk.

Gezien het grote effect van de bevolkingsgroei op de evolutie van de CO_2-uitstoot, is het niet verwonderlijk dat meer dan driekwart van de emissiereducties sinds 1991 teniet is gedaan door de gevolgen van bevolkingsgroei.

Study: Population growth cancelling out climate change progress - Population Matters
Population effects of increase in world energy use and CO_2 emissions: 1990–2019 | The Journal of Population and Sustainability

Het AR6 Mitigation rapport van het IPCC zegt het volgende:

"Globally, gross domestic product (GDP) per capita and population growth remained the strongest drivers of CO_2 emissions from fossil fuel combustion in the last decade (robust evidence, high agreement). Trends since 1990 continued in the years 2010 to 2019 with GDP per capita and population growth increasing emissions by 2.3% and 1.2% yr^{-1}, respectively. This growth outpaced the reduction in the use of energy per unit of GDP (–2% yr^{-1}, globally) as well as improvements in the carbon intensity of energy (–0.3% yr^{-1}) (high confidence)."

Zonder bevolkingstoename zou de verhoogde technologische efficiëntie van samen 2.3% dus volstaan om de toename van de CO_2-uitstoot te stoppen. Als de technologische vooruitgang de stijging van de uitstoot niet kan stoppen, is dat omdat de bevolking nog steeds toeneemt.

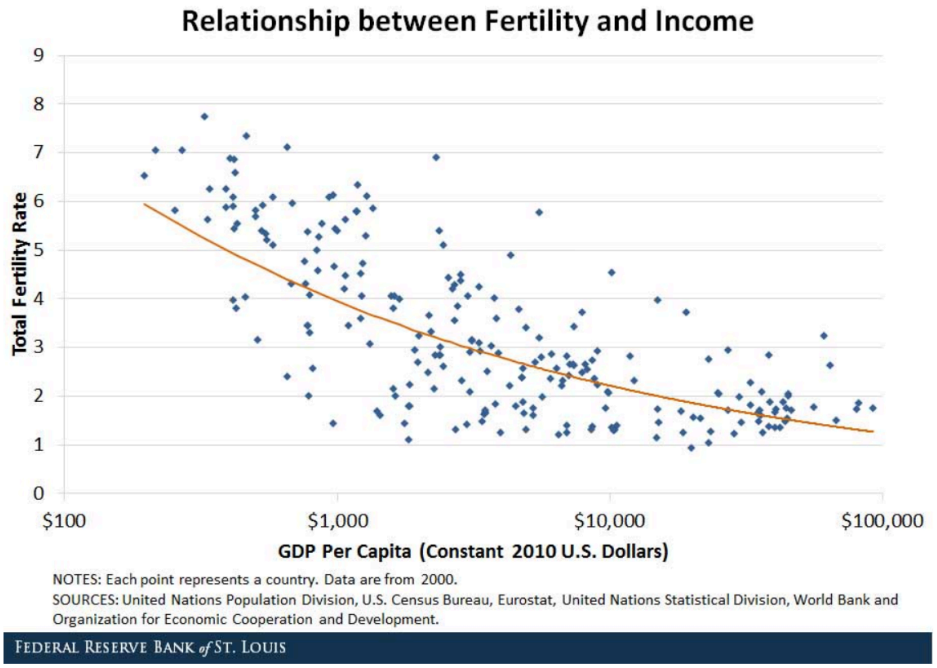
Volgens het IPCC is de bevolkingsgroei dus verantwoordelijk voor een derde van de CO_2 toename. De 64% uit hoger vermelde paper is een correctie op de cijfers van het IPCC, zoals expliciet uitgelegd in de paper An Analysis of Three Decades of Increasing Carbon Emissions: The Weight of the P Factor. Met het gecorrigeerde, grotere aandeel van de bevolkingsgroei in de toename van de CO_2 uitstoot zou het effect van een bevolkingsstabilisatie dus nog groter zijn.

Stijgt de bevolking omdat we langer leven?

Sommigen beweren dat de bevolkingsgroei vooral het gevolg is van de langere levensverwachting, niet van een hoge fertiliteit, en dat het beperken van het aantal geboortes dus geen zin heeft. Dit is een valse tegenstelling. Als de gemiddelde levensverwachting in arme landen stijgt, is dat doordat de kindersterfte daalt, wat maakt dat zelf bij een dalend aantal kinderen per vrouw de bevolking nog kan toenemen. Als de bevolking in rijke landen toeneemt, is dat vooral door immigratie, deels vanuit landen met een hoge vruchtbaarheid, en niet door een stijgende levensverwachting. Het verder beperken van het aantal geboortes is dus wel degelijk nodig om de bevolkingsgroei af te remmen.

Welke maatregelen zijn mogelijk in een bevolkingsbeperkend beleid binnen rechtvaardige en ethische grenzen?

Uiteraard moet een bevolkingsbeperkend beleid gebaseerd zijn op een vermindering van het aantal geboortes, en niet op een vermindering van de levensduur. De vruchtbaarheid neemt af met de welvaart, maar zoals blijkt uit onderstaande grafiek zit er een enorme spreiding op deze relatie: voor eenzelfde (lage) inkomen varieert de vruchtbaarheid van 1 tot 7 kinderen per vrouw. Het verhogen van de materiële welvaart (de strijd tegen armoede) is een streefdoel dat algemeen aanvaard wordt, maar door de grote spreiding en in tegenstelling tot wat dikwijls beweerd wordt volstaat een verhoogde welvaart voor individuele landen niet automatisch om de fertiliteit en een (te) snelle bevolkingsgroei te verlagen. Om te slagen moet de geboortebeperking actief gepromoot worden via een beleid dat gericht is op een vrijwillige keuze voor minder kinderen. Een beleid dat zich enkel richt op een verhoging van de welvaart om zo indirect de bevolkingsgroei te verminderen dreigt niet de remedie, maar de oorzaak van het probleem te worden als de welvaartsverhoging gepaard gaat met een stijging van de CO_2 uitstoot.

https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2016/december/link-fertility-income

Zijn gedragswijzigingen belangrijker dan de gezinsgrootte ? Hoe groot is het effect van beperking van de gezinsgrootte in rijke landen?

Een veel geciteerde bron met een schatting van de impact van de keuze voor één of meerdere kinderen op de CO_2-uitstoot van een gezin is een paper van de Universiteit van Lund uit 2017 (Wynes & Nicholas). (https://www.lunduniversity.lu.se/article/four-lifestyle-choices-most-reduce-your-carbon-footprint). Volgens dit artikel veroorzaakt een kind 58.6 ton CO_2 per persoon en per jaar, als men de berekening voor de toekomstige generaties doet met de huidige emissies. Dit is echter niet realistisch omdat de emissies per persoon naar alle waarschijnlijkheid zullen afnemen. Rekening houdend met de verwachte afname zou de uitstoot 17 maal lager liggen, d.w.z. 3.4 ton per persoon en per jaar. (Attributing and calculating responsibility for reproductive choices: Comment on Wynes and Nicholas) Dat is nog steeds meer is dan de CO_2 besparing die men verwacht van aanpassingen in levensstijl met een hoge impact, zoals kiezen voor een vegetarisch dieet (besparing van <1 ton CO_2 per hoofd) of autovrij leven (besparing van 2.4 ton CO_2 per hoofd).

Een meer recente relevante paper van de Universiteit van Lund is geschreven door J. Nordström et al. (Do parents counter-balance the carbon emissions of their children? - PMC)
Op basis van consumptiestatistieken gecombineerd met een reeks parameters hebben zij een regressie-analyse uitgevoerd die toelaat om het effect van één of meerdere kinderen op de CO_2 uitstoot van een Zweeds gezin te berekenen. Een gemiddeld gezin zonder kinderen zou afgerond 2800 kg CO_2 uitstoten, en een gemiddeld gezin met een gemiddeld aantal kinderen (1,2 kinderen) zou 3515 kg, uitstoten, dit is een toename met 25%. Met het regressiemodel uit de paper kan men verder berekenen dat voor een gezin met één kind de extra uitstoot in vergelijking met het kinderloze koppel 7 tot 17% bedragen, afhankelijk van de leeftijd van het kind. Voor een gezin met twee kinderen tussen 13 en 17 jaar zou de uitstoot 36% hoger liggen dan voor een gezin zonder kinderen. Voor een gezin met 4 kinderen kan de uitstoot meer dan 50% hoger liggen. Voor 5 kinderen ligt ze (uiteraard) nog hoger.

Met een uitstoot van 3.5 ton ligt de uitstoot van een gemiddeld Zweeds gezin met kinderen zeer laag in vergelijking met gezinnen uit andere rijke landen. Over de uitstoot uitgedrukt per gezin vindt men echter weinig cijfers, en de cijfers die men vindt lijken tegenstrijdig. Volgens de website Sveriges klimatavtryck | Konsumtionskompassen zou de gemiddelde uitstoot van een Zweeds gezin tussen de 5 en 6 ton per hoofd

(niet per gezin !) bedragen. Voor een gemiddeld gezin van iets meer dan 2 personen zou dat dus meer dan 10 ton moeten zijn, wat veel meer is dan de 3.5 ton uit het bovenstaande artikel.

Omdat de berekening is uitgevoerd voor Zweden, dat een zeer lage uitstoot per hoofd heeft, komt een toename van de CO_2 uitstoot met 25% voor een gezin met kinderen overeen met 715 kg, wat relatief weinig is, maar als we hetzelfde percentage extrapoleren naar landen met een hogere uitstoot per hoofd, komt 25% overeen met een veel hogere absolute toename van de CO_2 uitstoot.

De consumptiegebaseerde CO_2 uitstoot zou in Vlaanderen 14,7 tCO_2 per hoofd bedragen. (https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/milieu-en-natuur/koolstofvoetafdruk)
Voor een gemiddeld Vlaamse gezin van 2,29 gezinsleden zou dit overeenkomen met een totale gezinsuitstoot van 33,7 tCO_2/cap, wat dan weer gigantisch veel is, maar zoals hoger al is uitgelegd is het onduidelijk hoe realistisch deze hoge uitstoot is. Gesteld dat zij realistisch is, en dat de procentuele toename van de uitstoot vergelijkbaar is met die uit de studie van Nordström, dan leidt de keuze voor een kind meer op dit ogenblik wel degelijk tot een extra jaarlijkse CO_2 uitstoot van 3 ton of meer.

Een gemiddeld Nederlands gezin zou jaarlijks 18.5 ton CO_2 uitstoten (factsheet-co2-voetafdruk-huishoudens_aug-2024.pdf). Dit is beduidend minder dan een Belgisch (of Vlaams) gezin, maar als de uitstoot van een Nederlands gezin zonder kinderen zoals in Zweden bij benadering 25% lager ligt, is het effect van de keuze voor kinderen nog steeds vergelijkbaar met de CO_2 besparing die men verwacht van aanpassingen in levensstijl met een hoge impact, zoals een vegetarisch dieet of autovrij leven.

De hogere uitstoot van gezinnen met kinderen zou volgens de studie van Nordström te maken hebben met de hogere (tijds)druk die ouders met kinderen ondervinden, die maakt dat ze dikwijls voor de meest efficiënte en niet voor de minst milieubelastende oplossing kiezen.

In het algemeen neemt men aan dat de uitstoot toeneemt met het inkomen van een individu of gezin. Dat wordt bevestigd door een Nederlandse studie.
(https://www.tno.nl/nl/newsroom/insights/2025/03/gesegmenteerd-kijken-co2-voetafdruk/)
Uiteindelijk is de uitstoot van een gezin begrensd door het besteedbare inkomen. Als men kiest voor kinderen terwijl het inkomen onveranderd blijft, zal men de extra uitgaven (en bijhorende CO_2 uitstoot) voor de kinderen ergens moeten compenseren door te besparen op andere uitgaven (en bijhorende CO_2 uitstoot). In veel westerse landen worden gezinnen met kinderen financieel ondersteund. Dit bijkomende inkomen zorgt voor bijkomende uitgaven en bijkomende CO_2-uitstoot. Hieronder is berekend wat dit kan betekenen voor een Vlaams gezin.

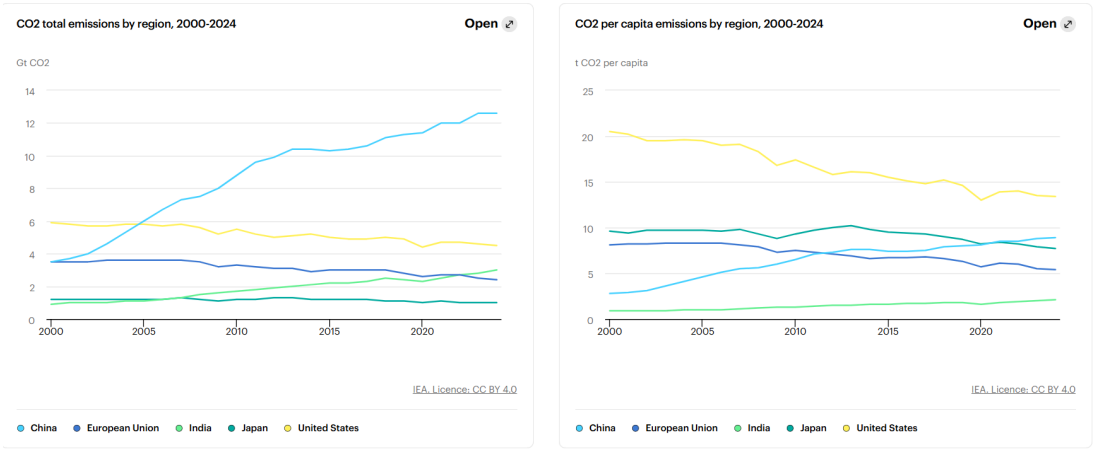
Het netto-maandinkomen van een gemiddeld Vlaams gezin bedraagt ongeveer 4400 €. Volgens cijfers van de OESO wordt het inkomen van een Belgisch gezin zonder kinderen met een gemiddeld inkomen belast aan 36.2%. Voor een gezin met 2 kinderen is het 30%.
(https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2026_3a5169ef-en/full-report/effective-tax-rates-on-labour-income-in-2025_b7bb1854.html#tablegrp-d1e15399-055a7f322b)
Van eenzelfde bruto-inkomen houdt een gezin met 2 kinderen zodoende 370€ meer over dan een gezin zonder kinderen. Bovendien ontvangt het gezin met kinderen een maandelijkse kinderbijslag van (minstens) 2 x 200 = 400€. Een gemiddeld Vlaams gezinsinkomen ligt dus 770 € hoger voor een gezin met 2 kinderen. Ten opzichte van het netto inkomen van een gezin dat (nog) geen kinderen heeft, is dat een verhoging met 20%. Een gezin met 2 kinderen kan dus 20% meer uitgeven dan een gezin zonder kinderen . Dit impliceert dat het bij benadering 20% meer CO2 uitstoot, maar het kan ook meer zijn, vanwege de gedwongen keuze voor minder milieuvriendelijke oplossingen (zie hoger). Dit resultaat is van dezelfde orde als de schatting op basis van de studie van Nordström.

Op basis van de beschikbare informatie kunnen we dus besluiten dat de impact van de keuze voor kinderen leidt tot een toename van de uitstoot van een gezin van ruwweg 10 tot 50%. Hoeveel dat betekent in ton CO_2 hangt af van de CO_2-intensiteit van de economie. Het gecumuleerde effect over de jaren heen wordt

bepaald door de snelheid waarmee we de economie 'fossielvrij' kunnen maken. Idealiter is de CO_2-uitstoot in Europa (en België) tot nul herleid tegen 2050, maar zoals eerder vermeld, is het te betwijfelen of dit doel bereikt zal worden.

Bovendien is de uitstoot door import van buitenlandse producten aanzienlijk. China, een belangrijke producent voor de Europese markt, wil pas tegen 2060 klimaatneutraal zijn. De uitstoot per hoofd in China is bijna het dubbele van die in de Europese Unie, en zal nog een tijd stijgen voor hij zal beginnen te dalen. Het land streeft ernaar klimaatneutraal te zijn tegen 2060, maar ondertussen investeert het nog massaal in steenkoolwinning. Hernieuwbare energie is er maar goed voor 5.4% van de totale energievraag tegenover 77.9 % voor fossiele energie (cijfers 2023). Het veelgehoorde argument dat de dalende prijs van windmolens en zonnepanelen steenkool tot een zinloze investering maakt, lijkt niet aan te slaan in China omdat de vraag naar energie er te snel stijgt. Het Nederlandse 'Financieele Dagblad' kopte op 24 mei 2026 nog dat 'China's groene wonder volledig op steenkool draait'. De import uit landen zoals China zal dus nog lang een belangrijke bron van CO_2-uitstoot zijn. (China - Countries & Regions - IEA)

Onderstaande figuren tonen ter illustratie de evolutie van de CO_2-uitstoot per regio, met de zeer hoge uitstoot door China. Ondertussen is ook de uitstoot van Indië groter dan die van de Europese Unie.

CO2 Emissions – Global Energy Review 2025 – Analysis - IEA

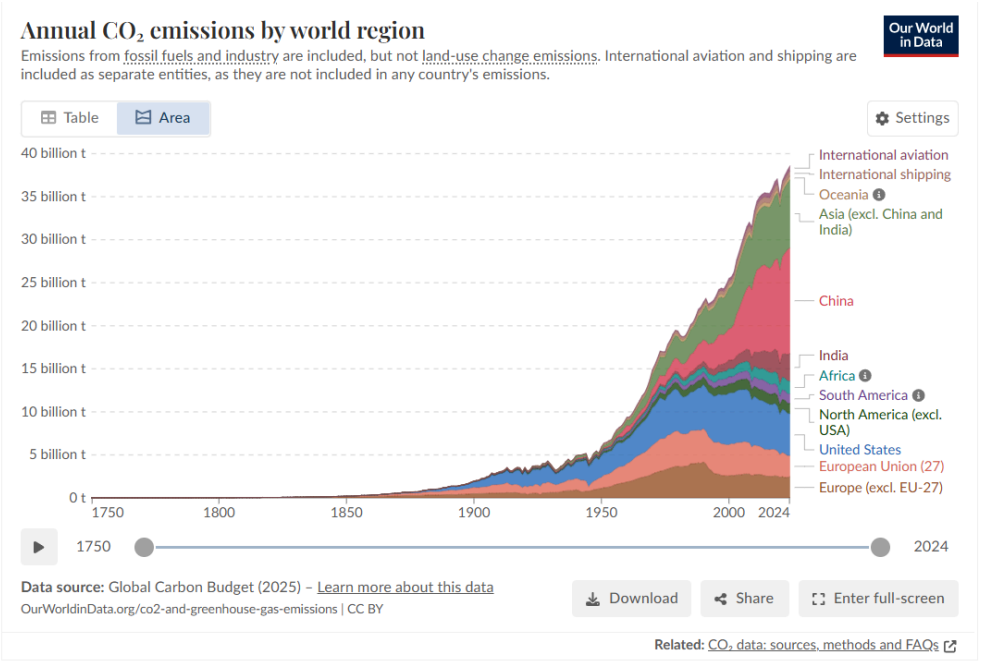
We besluiten dat het effect van de keuze voor minder kinderen tot de groep maatregelen met hoge impact kan gerekend worden en dus aanzienlijk helpt om klimaatneutraliteit te bereiken tegen 2050 of later. Kinderrijkdom heeft in rijke landen uiteindelijk eenzelfde effect op het klimaat als rijkdom.

Is bevolkingsbeperking in arme landen irrelevant voor het klimaatbeleid?

De uitstoot per capita ligt momenteel nog laag in de arme landen met een hoge bevolkingsgroei. Wie het effect van de toekomstige bevolkingsgroei in deze landen wegwuift, gaat uit van het idee dat zij gebruik zullen kunnen maken van de fossielvrije technologie om hun welvaart op te bouwen ('leap frogging'). Het is echter de vraag in hoeverre dit inderdaad het geval zal zijn. De cijfers van het IEA voor Afrika wijzen voorlopig niet in die richting. De energievoorziening in Afrika is voor het overgrote deel gebaseerd op de verbranding van biomassa (landbouwresten, bomen) en fossiele brandstoffen. Het aandeel van hernieuwbare energie in het totale energiegebruik is verwaarloosbaar. (Africa – Countries & Regions - IEA) De verbranding van biomassa kan beter niet toenemen. Als de energievraag er snel stijgt, kan Afrika net zowel de weg van China volgen, met een combinatie van fossiele en hernieuwbare energie. Als zelfs het extreem georganiseerde en technologisch vooroplopende China er niet in slaagt om via leapfrogging de verdere toename van fossiele brandstof te vermijden, is het maar de vraag of de zwakker georganiseerde en technologisch achteroplopende Afrikaanse landen daar wel in zullen slagen. Een aantal Afrikaanse landen

voorziet overigens te investeren in kernenergie, wat impliceert dat ze zelf niet geloven in hernieuwbare energie als enige toekomstige energiebron.

Het aandeel van Afrika in de totale CO_2 uitstoot is nog relatief laag, maar men verwacht dat de bevolking tegen 2100 bijna zal verdrievoudigen. Tegen 2100 zullen er 4 miljard Afrikanen zijn, 40% van de wereldbevolking. De CO_2 uitstoot per capita is momenteel nog laag door de lage welvaart, maar zelfs als die welvaart dankzij de betere technologie stijgt zonder de huidige uitstoot per hoofd te verhogen, zal door de verdriedubbeling van de bevolking ook de totale CO_2 uitstoot verdrievoudigen, en vergelijkbaar worden met die van de EU vandaag, zoals men kan afleiden uit onderstaande figuur.

Om de welvaartsgroei in Afrika klimaatneutraal te maken, zullen belangrijke investeringen nodig zijn. Veel Afrikaanse landen zitten door de snelle bevolkingsgroei echter in de zogenaamde demografische val: omdat te veel middelen moeten ingezet worden om de gevolgen van de snelle bevolkingsgroei op te vangen, is er onvoldoende kapitaalaccumulatie voor bijkomende investeringen. Dit leidt tot massale jeugdwerkloosheid en instabiliteit. De armoede, oorlogen en corruptie in Afrika maken een georganiseerde uitbouw van een klimaatneutrale economie in deze landen allesbehalve vanzelfsprekend. (Bevolkingsgroei in arme landen ondermijnt Duurzame Ontwikkelingsdoelen – MO*)

Niet alleen Afrika worstelt met dit probleem. De regering van Pakistan ziet de te snelle bevolkingsgroei als een blijvende bron van armoede, maar moet optornen tegen de traditionele religieuze cultuur die aanzet tot grote gezinnen.

https://asia.nikkei.com/economy/demography/pakistanis-call-for-emergency-as-population-growth-fuels-poverty

Een vermindering van de bevolkingsgroei in die landen is nodig omdat het bij de huidige aangroei vrijwel onmogelijk is om de 'Sustainable Development Goals' van de VN te realiseren.
(Microsoft Word - family_planning_and_sustainable_development.docx)

Ervan uitgaan dat de CO_2 uitstoot van Afrika verwaarloosbaar blijft, is een ideaal scenario. We moeten rekening houden met meer pessimistische scenario's. Daarom is het onverantwoord om – naast een zo snel mogelijk reductie van de CO_2-uitstoot in de rijke landen – niet tegelijk in te zetten op een versnelde geboortebeperking in Afrika.

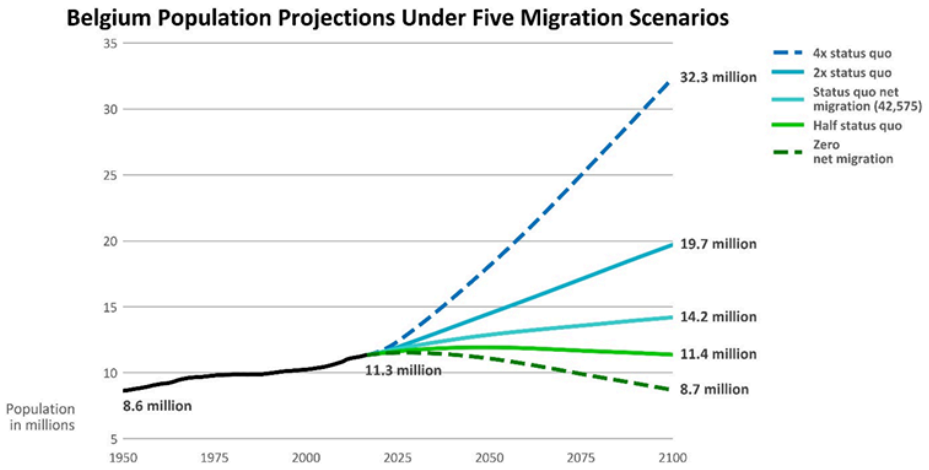
Heeft een lokale bevolkingstoename door immigratie een effect op de mondiale CO_2-uitstoot?

Het is te verwachten dat de bevolkingsexplosie in Afrika zal leiden tot een aanhoudende emigratie naar de rijke landen. Volgens een peiling in 2024 overweegt 60% van de Afrikaanse jongeren, naar het noordelijk halfrond (vooral Europa) te emigreren.
https://ichikowitzfoundation.com/news/article/corruption-pushing-african-youth-to-emigrate-poll

De CO_2-uitstoot van iemand die uit Afrika naar Europa emigreert, zal voor de meeste immigranten sterk verhogen, aangezien de gemiddelde uitstoot per hoofd veel lager ligt in Afrika. De relatieve toename van de Europese bevolking door deze immigratie zal de afbouw van de hoge CO_2-uitstoot in Europa onvermijdelijk vertragen. Gezien de verwachte enorme bevolkingstoename in Afrika, kan het emigratie-effect op de CO_2-uitstoot van Europa belangrijk zijn. Het effect hiervan is vergelijkbaar met het effect van een stijging van de vruchtbaarheid in Europa.

Het effect van de toekomstige bevolkingsevolutie op de CO_2 emissie van Europese landen is bestudeerd voor een aantal scenario's in New policy-based population projections for the European Union, with a consideration of the environmental implications - The Overpopulation Project

en Population growth will make it harder to meet EU climate goals, while stable or declining populations will help cut greenhouse gas emissions in the EU - The Overpopulation Project. De studie bevestigt dat het bereiken van de Europese streefdoelen voor emissiebeperking in alle gevallen sneller haalbaar is in de scenario's met de snelste bevolkingsdaling (het is een studie uit 2018, bijgevolg maakt ze geen gebruik van de huidige, strengere Europese streefdoelen). De bevolkingsevolutiescenario's voor België (belgium.pdf) tonen het grote effect van migratie. In tegenstelling tot de EU als geheel, waar de bevolking zal dalen bij gelijkblijvende immigratie, zal de bevolking van België bij gelijkblijvende immigratie tegen 2100 stijgen tot 14.2 miljoen. Dat is meer dan de voorspelling van het Federaal Planbureau dat voorziet dat de bevolking vanaf 2080 rond de 13.1 miljoen zou stabiliseren. Daarbij gaat het Planbureau uit van een snelle daling van de netto-immigratie, maar het is niet duidelijk waarom die daling zich zou voordoen. Het Planbureau heeft in voorgaande opeenvolgende berekeningen telkens de voorspelde bevolking moeten verhogen, omdat men de immigratie eerder onderschatte. Immigratie blijkt moeilijk voorspelbaar te zijn. De grafiek toont ook de evolutie bij een gewijzigd beleid waarin de immigratie niet groter is dan de emigratie ("zero net migration"). In dat geval zal de bevolking op natuurlijke wijze dalen naar 8.7 miljoen in 2100, een verschil van 5.5 miljoen mensen ten opzichte van de 14.2 miljoen bij gelijkblijvende migratie. Dit zou uiteraard tot een enorme daling van de milieu-impact leiden. Ook in 2050 zou er al een duidelijk merkbaar effect zijn. België zou dan 11.1 miljoen inwoners tellen, tegenover 12.9 miljoen bij gelijkblijvende immigratie, toch ook een verschil van 1.8 miljoen consumenten en een aanzienlijke vermijding van de milieu-impact. Een migratiebeperking zou in België dus al een behoorlijk effect hebben op de CO_2-uitstoot tegen 2050.

Population in millions

Policy based scenario	TFR from 2036	Net migration from 2026	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2090	2100
Zero net migration	1.73	0	11.43	11.51	11.36	11.07	10.66	10.16	9.65	9.18	8.69
½ status quo net migration	1.76	21,288	11.46	11.74	11.88	11.92	11.85	11.74	11.61	11.50	11.36
Status quo net migration	1.78	42,575	11.53	12.06	12.50	12.87	13.17	13.44	13.69	13.96	14.19
2X status quo net migration	1.83	85,151	11.52	12.44	13.46	14.49	15.51	16.56	17.62	18.68	19.70
4X status quo net migration	1.98	170,301	11.62	13.40	15.66	18.11	20.72	23.53	26.44	29.38	32.34

Is klimaatbeleid louter een kwestie van ambitie? Verband tussen bevolkingsdichtheid en CO_2-uitstoot.

Dat de uitstoot per hoofd in ons land hoger ligt dan in andere Europese landen, kan men niet los zien van de hoge bevolkingsdichtheid die zorgt voor een hoge energievraag op een kleine oppervlakte die tegelijk weinig ruimte laat voor hernieuwbare energie. Het aandeel hernieuwbare energie in het totale energiegebruik bedraagt in België 13 % (2022) en 33 % van de geproduceerde elektriciteit is hernieuwbaar (cijfers 2023, Belgium - Countries & Regions - IEA). In Nederland is het respectievelijk 14 % (2022) en 47 % (2023, The Netherlands - Countries & Regions - IEA). In Zweden is het 60% (2022) en 69% (daarnaast is kernenergie er goed voor 27% van de totale energiebehoefte (Sweden - Countries & Regions - IEA). Dat Zweden zoveel beter presteert dan het dichtbevolkte België en Nederland, is enkel mogelijk omdat het land maar 25 inwoners per km² heeft, waardoor de totale vraag klein is en waardoor er meer ruimte is voor hernieuwbare energie. Dat Nederland dan weer beter presteert dan België heeft wellicht te maken met de betere ruimtelijke ordening en zeer lange kustlijn in Nederland, uitstekend geschikt voor windenergie.

In het hoger vermelde Oxfamrapport https://oxfambelgie.be/sites/default/files/2024-06/OXFAM-Klimaatongelijkheden%20in%20Belgi%C3%AB.pdf wordt gesteld dat België per hoofd een zeer hoge uitstoot heeft als men de uitstoot van invoer meetelt, maar als we enkel de binnenlandse uitstoot bekijken (6,528 t/cap), is onze uitstoot perfect vergelijkbaar met die van onze buurlanden (vb Nederland 6,266 t/cap). Dat zij in een land zoals Zweden veel lager ligt (2.967 t/cap is wellicht opnieuw grotendeels te danken aan de vermelde voordelen van de lage bevolkingsdichtheid. De snelheid waarmee klimaatneutraliteit bereikt kan worden hangt dus niet zomaar af van de ambitie, maar ook van de bevolkingsdichtheid.

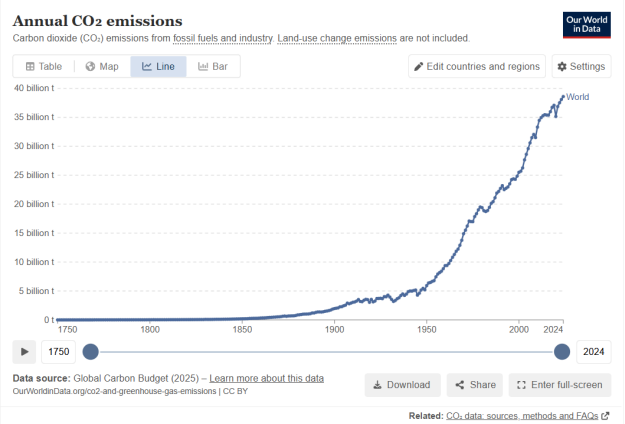
Is een bevolkingsbeperkend beleid strijdig met de mensenrechten?

Een veelgehoorde kritiek op een bevolkingsbeperkend beleid is dat zulk beleid de vrije keuze voor de gezinsgrootte (gezinsplanning) als mensenrecht zou ontkennen. Het recht op vrije gezinsplanning is in rijke landen algemeen aanvaard en zal ook niet in vraag worden gesteld door de bevolking te informeren over de klimaatimpact van hun keuze omtrent de gezinsgrootte. In de arme landen met een hoge vruchtbaarheid is het hoge aantal kinderen per vrouw echter niet het gevolg van bewuste gezinsplanning, maar juist van het ontbreken daaraan, door gewoontes zoals kindhuwelijken, gebrek aan voorbehoedsmiddelen en de achtergestelde positie van de vrouw. Een beleid dat zich richt op een vermindering van het aantal kinderen per vrouw door die oorzaken weg te nemen is niet strijdig met het recht op vrije gezinsplanning, maar impliceert integendeel een versterking van dat recht.

Bevolkingsdichtheid en klimaatadaptatie

Tot nog toe hebben we het enkel over het positieve verband tussen lagere bevolkingsdichtheid en klimaatmitigatie gehad. Daarnaast is er een positief effect op de mogelijkheden tot klimaatadaptatie.

Een land met een lagere bevolkingsdichtheid kan de effecten van de opwarming beter opvangen. In België wordt het eenvoudiger om natuurlijke buffergebieden aan te leggen en de bebouwing uit overstromingsgevoelige gebieden weg te halen om de gevolgen van overvloedige neerslag te verzachten, en een lagere bevolking maakt ook dat de vraag naar water kleiner is in tijden van droogte. Voor Afrika is de impact echter veel essentiëler. Om de opwarming beneden 1,5°C te houden, is een halvering van de mondiale CO_2 uitstoot tegen 2030 nodig. Aangezien de mondiale CO_2 nog jaarlijks stijgt, is dit zo goed als onhaalbaar geworden.

[CO_2 emissions | Our World in Data]

De stijging van de temperatuur met 1,5°C of meer zou delen van Afrika onleefbaar maken. In combinatie met de bevolkingsstijging kan dit dramatische gevolgen hebben. Zelfs essentiële noden zoals voedselvoorziening kunnen in het gedrang komen. Nu al is na een decennium van vooruitgang het aandeel mensen in Afrika dat lijdt aan matige of sterke ondervoeding gestegen van de toch al hoge 44 procent in 2014 naar 58 procent in 2020. Zorgen voor de toekomst zijn dus alleszins gerechtvaardigd, temeer daar de gevolgen van klimaatverandering en bodemuitputting steeds meer gevoeld zullen gaan worden. (https://nidi.nl/demos/bevolkingsgroei-en-voedselzekerheid-in-afrika/)

Voor de toekomstige bevolking van Afrika is een bevolkingsbeperkend beleid dus potentieel zeer belangrijk: als we de CO_2 uitstoot niet voldoende snel kunnen doen dalen zullen zo alvast minder mensen getroffen worden door de opwarming en zullen de Afrikanen de gevolgen beter kunnen opvangen.

Een beleid van bevolkingsbeperking heeft dus twee voordelen: het zorgt tegelijk voor minder CO_2-uitstoot (klimaatmitigatie) en voor klimaatadaptatie. Dat we ons zo veel mogelijk moeten aanpassen aan de

veranderingen is absoluut geen pleidooi van egoïsme (wat soms wordt beweerd). Het is ook geen alternatief voor CO_2 reductie, maar een aanvulling en een kwestie van elementair gezond verstand.

Bevolkingsgroei en uitputting van grondstoffen

De ontginning van grondstoffen zou goed zijn voor 50% van de globale CO_2-uitstoot en 80 % van het verlies aan biodiversiteit. Dat geldt ook voor de winning van grondstoffen voor groene technologie. Hierdoor dreigen kwetsbare natuurgebieden verloren te gaan. Om dit te vermijden moeten we evolueren naar een circulaire economie, maar dit wordt pas mogelijk wanneer er voldoende ertsen ontgonnen zijn om te voldoen aan de vraag van de wereldbevolking. Zolang de wereldbevolking stijgt, zal de ontginning doorgaan. Als we erin zouden slagen om de bevolkingsgroei van Afrika bij 3 miljard af te vlakken in plaats van bij 4 miljard, zullen er voor één miljard mensen minder grondstoffen moeten worden gedolven. Het effect daarvan zal enorm zijn. Uitstel van een bevolkingsbeperkend beleid is rampzalig voor het klimaat en voor de biodiversiteit.

Is de kwestie van de overbevolking en de impact op het milieu een mythe verzonnen door westerse egoïsten ? Bevolkingsproblematiek als onderdeel van een ruimer probleem.

Aangezien er zoveel argumenten zijn om een actief bevolkingsbeperkend beleid op te nemen als onderdeel van het klimaatbeleid, moet men zich afvragen waarom een groot deel van de milieubeweging hier toch weigerachtig tegenover staat. Het afwijzen van een bevolkingsbeperkend beleid is des te problematischer omdat de klimaatopwarming maar één van de gevolgen van de overbevolking en snelle bevolkingsgroei is. Zelfs als de mondiale CO_2-uitstoot morgen tot nul herleid wordt, zullen de andere nefaste effecten van de overbevolking, zoals de ineenstorting van de biodiversiteit door habitatverlies, onverminderd doorwerken. Als er tegen het einde van de eeuw 4 miljard Afrikanen zijn, zal de gemiddelde bevolkingsdichtheid van Afrika (buiten de Sahara) rond de 200 personen per km² liggen, bijna het dubbele van de huidige gemiddelde bevolkingsdichtheid in de EU (109 personen per km²). De achteruitgang van de biodiversiteit door verlies van woongebieden riskeert dramatisch te zijn. De toekomst van het Afrikaanse regenwoud ziet er somber uit. De noodzaak aan herbebossing is duidelijk, maar dit lijkt moeilijk te combineren met een bevolking die groeit en tegelijk naar meer welvaart (consumptie) streeft. Tenslotte kan het ‘roofbouwkapitalisme’ enkel overleven als er almaar meer mensen komen waaraan het haar producten kan slijten. De ‘overbevolkingsontkenner’ is de objectieve bondgenoot van de roofbouwkapitalist. In Rwanda, met een bevolkingsdichtheid van 600 mensen per km², is er van leefgebied voor de dieren al geen sprake meer. Nog 19% van het oppervlak is bos. We hebben geen roofkapitalisten nodig om het woud te vernietigen.

De weerstand tegen de erkenning van lokale of mondiale overbevolking als primaire oorzaak van tal van problemen is grotendeels ideologisch en gebaseerd op vooroordelen. De overbevolkingsproblematiek zou verzonnen zijn door welgestelde, witte mensen zoals Bill Gates. Zijn Martin Luther King, Kofi Annan, Barack Obama, de partners van organisaties zoals ‘Population Matters’ in de Afrikaanse groeilanden, en de Pakistaanse regering, allen bezorgd om de problematiek, dan ook tot de ‘welgestelde, witte mensen’ ? Overbevolkingsactivisten zouden onwetende simplisten zijn. De overbevolkingsproblematiek en de nood aan een actief beleid wordt echter erkend door tal van wetenschappelijke publicaties, te vinden in dit artikel en verder op de website Duurzame Demografie (https://www.duurzamedemografie.be/meer/).
De onwetendheid is eerder in de hoek van de ‘overbevolkingsontkenners’ te situeren.

Overbevolkingsactivisten zouden doemdenkers, egoïsten en misantropen zijn.
Vijf minuten rondkijken op de websites van organisaties zoals https://www.duurzamedemografie.be/, https://populationmatters.org/ (de vroegere beweging Optimum Population Trust) of https://birthstrikemovement.org/ volstaat om te beseffen dat hoger vermelde vooroordelen totaal uit de lucht zijn gegrepen. Het zijn ngo’s waarin vrouwen dikwijls een vooraanstaande rol spelen, met contacten in

alle continenten en culturen, die de eindeloze economische groei als probleem zien, die meer gelijkheid nastreven, vrijwillige geboortebeperking als een deel van de oplossing zien, voor vrouwenrechten opkomen en absoluut geen doemdenkers zijn, maar wel consequente verdedigers van de toekomstige generaties.

Het belangrijkste rationele argument dat gebruikt wordt om de gevolgen van de overbevolking te ontkennen is wellicht dat het verwijzen naar de bevolkingsgroei in arme landen kan misbruikt worden als voorwendsel om het klimaatbeleid in de rijke landen af te zwakken, maar als men om die reden een bevolkingsbeperkend beleid afwijst, geeft men het foute antwoord op dit probleem. Het enige juiste antwoord bestaat erin om tegelijk de uitstootreductie in de rijke landen én een versnelde geboortebeperking in de arme landen met hoge fertiliteit aan te pakken, beide binnen de grenzen van het politiek en maatschappelijk haalbare.

Uiteindelijk is er geen enkele geldige reden is waarom we géén geboortebeperkend beleid zouden voeren dat gebaseerd is op vrijwilligheid. Een lagere bevolkingsdichtheid heeft op termijn enkel voordelen voor iedereen, of hij/zij nu in een rijk of een arm land woont. De enige argumenten tegen zulk beleid zijn gebaseerd op kortetermijn beschouwingen. Op lange termijn is een bevolkingskrimp immers onvermijdelijk als natuurlijk demografisch verloop, maar hoe langer we de krimp uitstellen, des te groter zal de aangerichte schade zijn. Het afwijzen van een bevolkingsbeperkend beleid met het argument dat de bevolking uiteindelijk vanzelf zal dalen doet denken aan het argument dat het niet nodig is om een brandende woning te blussen omdat het vuur uiteindelijk wel vanzelf zal doven.

Het engagement van het overbevolkingsactivisme is gekaderd in de totaalaanpak die David Attenborough voorschrijft in zijn visionaire nalatenschap aan de wereld: “A life on our planet”, samengevat in zijn videoboodschap te bekijken op de website van WWF Nederland.
https://www.wwf.nl/kom-in-actie/david-attenborough

Die boodschap kan men als volgt naar het Nederlands vertalen:

We hebben nu de kans om de planeet te redden.
We hebben alle problemen geïdentificeerd.
We werken aan alle oplossingen
De meeste kunnen we nu al implementeren…
En met de tijd zullen ze ook goed zijn voor de economie.
De bevolkingsgroeisnelheid neemt al af,
En tegen het einde van deze eeuw zal een plateau zijn bereikt.
We hebben nog niet eerder zo’n mooie kans gehad om iets te doen.
Het plan ligt voor de hand:
Stop met activiteiten die schadelijk zijn.
Introduceer zo snel mogelijk groene technologieën en systemen.
Houd de wereldbevolking zo laag als mogelijk is op een rechtvaardige en ethische manier.
(‘Stabilize the human population as low as we fairly can’).
Houd de natuurlijke rijkdom in stand.
Dan zijn we over 80 jaar over het ergste heen.